

Література

1. Travel & Tourism Economic Impact 2017 Ukraine / World Travel & Tourism Council. – London, 2017. – 24 с.
2. Бланк І. Фінансовий менеджмент : навч. посібник / І. Бланк. – К. : Ельга, 2008. – 724 с.
3. Брігхем Є.Ф. Основи фінансового менеджменту : [підручник] ; пер. з англ. / Є. Ф. Брігхем. – К. : Молодь, 1997. – 1000 с.
4. Брейли Р. Принципы корпоративных финансов : пер.с англ. / Р. Брейли, С. Майерс. – М. : ЗАО «Олимп-Бизнес», 1997. – 1020 с.
5. Грушко В. І., Наконечна О. С., Чумаченко О. Г. // Національні фінанси : [підручник.] – К. : ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2017. – 660 с.
6. Ван Хорн Дж. К. Основы финансового менеджмента / Дж. К. Ван Хорн, Дж.М. Вахович. – 12-е изд. – М. : “И.Д. Вильямс”, 2008. — 1232 с.
7. Верланов Ю. Фінансово-економічний механізм та інструменти політики туризму в Україні / Ю. Верланов // Наукові праці ЧДУ ім. Петра Могили. – 2005. – Том 38. – Випуск 25. – 2005. – С. 76-85.
8. Захарчук С. Фінансово-економічні проблеми функціонування туристичної галузі / С. Захарчук // Економіка. Управління. Інвестиції : електр. наук. фахове вид. – Електрон. дані. – 2010. – № 1. – URL : http://tourlib.net/statti_ukr/zaharchuk.htm (дата звернення: 17.10.2017).
9. Куліньська А. Особливості фінансового механізму державного управління суб'єктами невиробничої сфери (на прикладі туристичної галузі України) / А. Куліньська // Ефективність державного управління : збірник наукових праць. – 2009. – Вип. 18/19. – С. 468-476.
10. Тринько Р. Джерела фінансування туристичної галузі: проблеми та шляхи вирішення / Р. Тринько // Економіка. – 2015. – №11(176). – С. 35-39.
11. Бойчик І. Економіка підприємства : навч. посібник / І. Бойчик. – К. : Атіка, 2006. – 93 с.
12. Шеремет О. Фінанси для фінансистів : підручник / [О. Шеремет, І. Дем'яненко, К. Багацька]. – К. : Центр навчальної літератури, 2013. – 122 с.
13. Нагорна О. Стратегія фінансового забезпечення підприємств комунального господарства: сутність та особливості / О. Нагорна // Ефективна економіка : електронне фахове видання Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету. – 2012. – No 9. – URL : <http://economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1385.htm> (дата звернення: 25.10.2017).
14. Станіславчик Є. Н. Основи фінансового менеджменту / Є. Н. Станіславчик. – М. : Ось – 89, 2008. – 128 с.
15. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки розвитку туризму, створення умов безпеки туристів, розбудови туристичної інфраструктури міжнародних транспортних коридорів та магістралей в Україні : Постанова Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 183 // База даних «Законодавство України». – URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/183-2017-%D0%BF> (дата звернення: 17.10.2017).
16. Охріменко О. Г. Фінансові аспекти функціонування туристичної галузі / О. Г. Охріменко // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2011. – № 1. – С. 394-402.
17. Коваленко Л. П. Краудфандинг – інструмент інтернет-маркетингу інноваційних туристичних проєктів / Л. П. Коваленко, Н. Б. Колотова // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – №11. – С. 364-367.

УДК 338.48

Л.Ф. Мелько
*кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри туризму,
Університет економіки та права «КРОК»*

Туризм у контексті сталого розвитку

Висвітлено сучасні підходи до розуміння сутності сталого розвитку туризму. Проаналізовано сучасні міжнародні документи щодо сталого розвитку туризму, шляхів

впровадження принципів сталого розвитку. Наголошено на необхідності виділення показників для оцінки сталого туризму. Розкрито значення туристичних обсерваторій ЮНВТО як інноваційної форми моніторингу процесів сталого розвитку туризму.

***Ключові слова:** сталий розвиток, сталий туризм, сутність сталого розвитку туризму, туристичні обсерваторії.*

Л.Ф. Мелько
*кандидат педагогических наук, доцент,
заведующая кафедрой туризма,
Университет экономики и права «КРОК»*

Туризм в контексте устойчивого развития

Освещены современные подходы к пониманию сущности устойчивого развития туризма. Проанализированы современные международные документы по устойчивому развитию туризма, путей внедрения принципов устойчивого развития. Отмечена необходимость выделения показателей для оценки устойчивого туризма. Раскрыто значение туристических обсерваторий ЮНВТО как инновационной формы мониторинга процессов устойчивого развития туризма.

***Ключевые слова:** устойчивое развитие, устойчивый туризм, сущность устойчивого развития туризма, туристические обсерватории.*

L.F. Melko
*PhD in Pedagogy, Associate Professor,
Head of Tourism Department,
“KROK” University*

Tourism in the context of sustainable development

Modern approaches to the understanding of the essence of sustainable development of tourism are highlighted. Modern international documents on sustainable development, sustainable tourism development, ways of implementing the principles of sustainable development are analyzed. The need to allocate indicators for the assessment of sustainable tourism was emphasized. The significance of the UNWTO tourist observatories as an innovative form of monitoring of sustainable tourism development processes is revealed.

***Key words:** sustainable development, sustainable tourism, the essence of sustainable development of tourism, tourist observatories.*

Постановка проблеми

Туризм є невід'ємною складовою сучасного економічного розвитку держав, а також провідним сектором економіки та джерелом потужних прибутків.

На туристичну індустрію припадає 7% світового експорту, 10% світового ВВП і кожне десяте робоче місце в світі. У багатьох країнах світу туризм входить до трійки найбільш прибуткових галузей. Загалом, спостерігається тенденція щодо потужного розвитку міжнародного туризму, що є свідченням глобального економічного зростання [3, 19].

На сьогодні ключовим продовжує залишатися питання щодо сталого розвитку туризму, використання його потенціалу як інструменту для збалансованого розвитку територій, враховуючи економічну, соціальну та екологічну складові.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Сталий розвиток туризму є предметом уваги численної низки науковців. Концептуальні основи сталого розвитку і туризму розкриті у дослідженнях Т. Каченко [15], В. Герасименка [4], Ю. Миронова [7], Н. Свірідової [12], В. Смаль [13], І. Смаля [13], І. Смирнова [14] та ін. Географічний підхід щодо стратегії сталого розвитку туризму в Україні запропоновано групою авторів, серед яких: Я. Олійник, П. Шищенко, О. Любіцева, О. Дмитрук, А. Степаненко, Б. Яценко, О. Бейдик, І. Винниченко, С. Романчик, Ю. Щур [9].

Проблеми сталого розвитку туризму в Україні висвітлені у публікаціях Л. Божко [1]. Значна кількість досліджень присвячена сталому розвитку екологічного туризму, а саме таких авторів, як: О. Воробійової [2], С. Новицької [8] та ін. Сталий розвиток туризму в контексті рекреаційно-туристичного природокористування розкрито у публікації Г. Ш. Уварової [16].

Невирішені раніше частини загальної проблеми

Аналіз наукових джерел дозволяє стверджувати, що сталий туризм продовжує залишатися предметом уваги наукової спільноти протягом значного проміжку часу. Потребує вивчення та подальше дослідження сутності сталого туризму як інструменту для розвитку.

Формулювання цілей статті

Метою статті є аналіз сучасних підходів щодо розуміння сутності сталого туризму у світлі сучасних досліджень, міжнародних документів та новітніх тенденцій щодо впровадження принципів сталого туризму як інструменту для розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження

Сталий туризм («sustainable tourism») є невід'ємною складовою сталого розвитку суспільства, що може забезпечити потужний гармонійний розвиток територій. Питання щодо сутності сталого туризму неоднозначне, насамперед, коли стосується пошуку дієвих інструментів для досягнення практичних результатів.

Існує численна кількість наукових досліджень щодо сталого розвитку туризму, сутності поняття, зокрема в історичному контексті. Розглянемо деякі з них (табл.).

Аналіз підходів стосовно визначення сутності сталого туризму дозволяє стверджувати, що «сталий туризм» зорієнтований на стабільний збалансований розвиток суспільства, його гармонізацію, враховуючи екологічну, соціальну та економічну складову.

За основу візьмемо концептуальну сутність «sustainable tourism», запропоновану ЮНВТО: «Принципи сталого розвитку належать до екологічних, економічних та соціально-культурних аспектів розвитку туризму, і необхідно встановити відповідний баланс між цими трьома аспектами, щоб гарантувати його довгострокову стійкість». Також, у документі наголошується на важливості «оптимально використовувати екологічні ресурси», «поважати соціокультурну автентичність приймаючих громад», «забезпечити життєздатні, довгострокові економічні операції, надаючи соціально-економічну вигоду всім зацікавленим сторонам» [18].

Запропонуємо наступне визначення сталого туризму. Сталий туризм – це туризм, який сприяє збалансованому розвитку території, раціональному природокористуванню, враховуючи екологічні, економічні, соціальні, культурологічні аспекти на глобальному, регіональному та локальному рівнях, утверджуючи культуру миру та взаєморозуміння між народами.

Сталий туризм як поняття

Сутність поняття, тлумачення	Автор, джерело
«Туризм, у якому повністю враховуються його поточні та майбутні економічні, соціальні та екологічні наслідки, враховуючи потреби відвідувачів, промисловості, навколишнього середовища та приймаючих громад» [18]	Всесвітня туристична організація (ЮНВТО): Making Tourism More Sustainable – a Guide for Policy Makers, UNEP and UNWTO (2005)
«Сутністю сталого розвитку туризму є формування такої системи туристсько-рекреаційного природокористування суб'єктами туристичної діяльності (туристами, організаторами туризму), яка б за співвідношенням рівня, темпів та напрямів розвитку була комплексно-пропорційна розвиткові економічної, соціальної та екологічної складових...» [9, с. 192]	Я. Олійник, П. Шищенко, О. Любіцева та ін. (2008)
«... за сталого розвитку туризму всі рекреаційні ресурси використовують та спрямовують таким чином, щоб задовольняти економічні, соціальні й естетичні потреби під час одночасного збереження культурної ідентичності, екологічної рівноваги, біологічного різноманіття та систем життєзабезпечення регіону відпочинку» [14, с. 61]	І. Смирнов (2009)
«... сталий розвиток туризму – це такий розвиток туристичної галузі, який дає змогу задовольнити потреби туристів на сьогодні, враховуючи інтереси регіону відносно збереження можливості надання рекреаційно-туристичних послуг у майбутньому» [7, с. 118]	Ю. Миронов (2013)
«Сталий туризм – це такий вид туризму, при якому забезпечується оптимальне використання ресурсів навколишнього середовища, підтримуються соціально-культурні особливості туристичних дестинацій та спільнот, які там проживають, забезпечується життєздатність довгострокових економічних процесів з огляду на їхню вигоду для всіх зацікавлених кіл» [6, с. 218]	Ю. Миронов, І. Тучковська (2017)

Джерела: складено автором на підставі [6, 7, 9, 14, 18]

На сьогодні одним із ключових документів щодо сталого розвитку є Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний в галузі сталого розвитку на період до 2030 року» (від 25.09.2015 р.), у якій виділено 17 цілей та 169 завдань з приводу сталого розвитку. До їх переліку входить і туризм (представлений у трьох цілях) – «спрямованих на ліквідацію бідності, збереження ресурсів планети і забезпечення добробуту для всіх», серед яких [10].

1) ціль 8, завдання 8.9: «До 2030 року забезпечити розробку і здійснення стратегій сприяння сталому туризму, який слугує створенню робочих місць, розвитку місцевої культури і виробництва місцевої продукції»; 2) ціль 12, завдання 12.b: «Розробляти і впроваджувати інструменти моніторингу впливу на сталий туризм, який сприяє створенню робочих місць, розвитку місцевої культури і виробництва місцевої продукції»; 3) ціль 14, завдання 14.7: «До 2030 року підвищити економічні вигоди, що отримують малі острівні держави, що розвиваються, і найменш розвинені країни, від екологічно раціонального використання морських ресурсів, зокрема завдяки екологічно раціональній організації рибного господарства, аквакультури і туризму» .

Враховуючи потужний потенціал туризму для сталого розвитку, Генеральна Асамблея ООН проголосила 2017 рік Міжнародним роком сталого туризму в інтересах розвитку (резолюція від 22 грудня 2015 року).

ЮНВТО був прийнятий робочий документ «Туризм в інтересах розвитку». Його метою є протягом Міжнародного року сталого туризму в інтересах розвитку та надалі, сприяти виявленню об'єму потенційного внеску туризму у сталий розвиток, а також факторів, які сприяють цьому. У ньому зазначені сильні та проблемні сторони туризму, а також вказано на необхідність продуманого планування й керівництва.

Виділено п'ять основних принципів – ключових елементів сталого розвитку, у зміцнення яких туризм може зробити значний внесок, а саме. [11]Отже, ними є: 1) стале економічне зростання; 2) соціальна інклюзивність, працевлаштування і скорочення масштабів бідності; 3) ефективне використання ресурсів, охорона навколишнього середовища та зміна клімату; 4) культурні цінності, різноманітність і спадщина; 5) взаєморозуміння, мир і безпека .

УУ рамках Міжнародного року сталого туризму в інтересах розвитку відбулось офіційне святкування Всесвітнього дня туризму у м. Доха – столиці Катару 27 вересня 2017 році на якому були присутні міністри туризму країн світу, підприємці та дослідники туристичної індустрії.

Генеральний секретар ЮНВТО Талеб Рифаї зазначив щодо туризму наступне: «...питання постає таким чином: що ми можемо зробити для того, щоб ця могутня всесвітня перетворююча сила зробила свій внесок у покращення миру та в усі п'ять аспектів сталого розвитку: економічний, соціальний, екологічний, культурний та такий, що пов'язаний з підтримкою миру» [3].

На заході обговорювались питання щодо подальшого активного впровадження ідей та потенціалу сталого розвитку, як інструменту прогресу, серед яких: «Туризм як двигун економічного зростання», «Роль авіації в формуванні сталого туризму» (компанія Qatar Airways), «Туризм як засіб для створення можливостей, поліпшення охорони культури і взаєморозуміння» (нарада групи експертів високого рівня), «Туризм і планета: прихильність більш зеленому майбутньому» (спеціальне засідання експертів щодо цінності висвітлення туризму в інтересах розвитку) тощо [3].

У контексті документу «Порядок денний в галузі сталого розвитку на період до 2030 року» Комітет ЮНВТО зі статистики та допоміжного рахунку в туризмі (16 засідання від 26-27.01.2016 р.) започаткував програму стосовно розробки «статистичної основи для оцінки сталого туризму з урахуванням економічних, екологічних й соціальних аспектів, а також відповідних просторових рівнів (глобального, національного і субнаціонального)» [5].

У документі наголошується, що показники потрібні для оцінки прогресу в досягненні цілей в галузі сталого розвитку. Наприклад, відповідно до завдання 8.9, внесено пропозицію використовувати два показники: внесок туризму у ВВП і зайнятість в сфері туризму. Ці два показники покликані використовуватися для оцінки економічного і частково соціального компонентів сталого туризму. Особливо важливими є показники, пов'язані з використанням інструментів для оцінки прогресу на шляху до сталого туризму (відповідно до завдання 12.b) [5, с. 10].

Необхідно зауважити, що в документі підкреслюється важливість розробки додаткового набору показників для сприяння спостереженню за досягненням цілей в галузі сталого розвитку на глобальному та національному рівнях.

ЮНВТО надає значної уваги питанням виміру показників сталого туризму, як одного з головних інструментів щодо ефективного планування політики в галузі туризму та управління туристичними центрами.

Враховуючи вищевикладене, зазначимо, що Всесвітня туристська організація просуває інноваційну форму моніторингу процесів сталого розвитку ту-

ризму, якою є Міжнародна мережа сталих туристичних обсерваторій ЮНВТО (INSTO), започаткована у 2004 році. Мета проекту полягає у здійсненні моніторингу економічного, екологічного та соціального впливу туризму на цільовому рівні. Тобто, мережа обсерваторій INSTO є своєрідною платформою для регулярного збору, аналізу й передачі інформації про вплив туризму на різні туристичні напрямки.

Новатором у цьому напрямку є Китай, який започаткував першу туристичну обсерваторію у 2006 році. На сьогодні у світі нараховується 22 обсерваторії у різних країнах світу, серед яких: Китай (9), Греція (1), Мексика (1), Бразилія (1), Індонезія (5), Хорватія (1), США (2), Нова Зеландія (1), Португалія (1) [20].

Наприклад, з метою контролю екологічного та соціально-економічного впливу туризму, Китай у 2012 році відкрив дві обсерваторії сталого розвитку в Ченду та на території заповіднику озера «Канас». Ці туристичні зони приймають щороку величезну кількість відвідувачів, що забезпечує місцевим жителям робочі місця та отримання доходів. Дані, на основі індикаторів сталого розвитку, дозволяють краще розуміти та оцінювати вплив туризму та забезпечувати його сталий розвиток [22].

У Європі перша обсерваторія була відкрита в Греції, на Егейських островах у 2013 році – «Центр моніторингу обсерваторій сталого розвитку». Вона здійснює моніторинг екологічного та соціально-економічного впливу на архіпелазі та слугує моделлю для розповсюдження концептуальної ідеї на національному рівні [19].

У 2016 році перша обсерваторія сталого туризму з'явилася у США – «Blue Community Observatory» на базі Коледжу глобальної стійкості Patel (PCGs) Університету Південної Флориди. Наукова установа співпрацює з 16-ма громадами, забезпечуючи регулярний збір, аналіз і розповсюдження інформації про вплив туризму на екологічні, соціальні та економічні аспекти [21].

Процес збільшення мережі обсерваторій INSTO триває. Ми вважаємо, що створення туристичних обсерваторій є одним із дієвих інструментів для реального втілення ідей сталого розвитку у життя, зокрема на території України. Наприклад, у Карпатському регіоні, де на сьогодні спостерігаються потужні туристичні потоки.

Важливим фактором впровадження ідей сталого розвитку туризму в життя є активна позиція ЮНВТО щодо реалізації різноманітних проектів із залученням фахівців та широкої громадськості, серед яких, скажімо, «Конкурс серед мандрівників» (напередодні Дня туризму, 2017 року, приз – навколосвітня подорож).

Важливою складовою є вручення нагород ЮНВТО окремим особистостям та проектам за новаторські досягнення, неоціненний внесок у розвиток і популяризацію сталого туризму відповідно до Глобального етичного кодексу туризму для досягнення Цілей в галузі сталого розвитку, серед яких: 1) приз Улісса ЮНВТО за видатні успіхи в створенні та розповсюдженні знань в туризмі; 2) нагорода ЮНВТО в галузі етики; 3) нагороди ЮНВТО за інновації в туризмі тощо [17].

У листопаді 2017 року ЮНВТО оголосила лауреатів, що удостоїлися вищезазначених нагород, та фіналістів 14-го конкурсу на здобуття нагород за інновації в туризмі, церемонія вручення яких відбулася в січні 2018 року у Мадриді на Міжнародній туристичній виставці «FITUR». Серед 128 проектів (із 55 країн світу) було відібрано 14 інноваційних, серед яких у відповідних номінаціях представлені:

1) нагорода за інновації в галузі державної політики та управління: «Мій Квартал – Фермерський ринок» (MiBarrio – Mercado de Hacienda), приклад-

ний науково-дослідний проект, Департамент туризму Міністерства модернізації, інновацій і технологій автономного міста Буенос-Айрес та ін.;

2) нагорода за інновації на підприємствах: «Життєстійкість громад: протистояння відтоку населення в двох селах», Долина лицарів (Valle dei Cavalieri), Італія та ін.;

3) нагорода за інновації в неурядових організаціях: «Освіта та розширення прав і можливостей місцевих громад для забезпечення стійкості туризму в майбутньому», Sumba Hospitality Foundation, Індонезія та ін.;

4) нагорода за інновації в галузі досліджень і технологій: «Система «розумного» туризму (STS)», SEGITTUR, Іспанія та ін. [17].

Автор статті вважає, що подібні нагороди є дієвим стимулом для поширення ідей сталого туризму в світі. Варто було б розробити систему подібних нагород в Україні, залучившись підтримкою міжнародних, вітчизняних, а також урядових та неурядових організацій, як співорганізаторів проекту.

Погоджуємось з думкою, що «досягнення сталого туризму є безперервним процесом», що «вимагає постійного моніторингу впливу, введення необхідних профілактичних та/або коригуючих заходів, коли це необхідно» [18].

Висновки

Проблема сталого розвитку туризму залишається однією із пріоритетних у контексті сталого розвитку цивілізації, про що свідчать сучасні міжнародні документи.

У зв'язку з динамічним розвитком міжнародного туризму, сталий туризм є одним з основних пріоритетів Всесвітньої туристичної організації, яка масштабною діяльністю сприяє впровадженню принципів сталого туризму, як інструменту для розвитку. Виняткового значення надається здійсненню моніторингу економічного, екологічного та соціального впливу туризму на території; пошуку ефективних вимірних показників. Інноваційною формою моніторингу процесів сталого розвитку туризму є Міжнародна мережа сталих туристичних обсерваторій ЮНВТО (INSTO), яка поступово розвивається.

Подальшим напрямком досліджень є пошук ефективних шляхів розвитку сталого туризму в Україні, імплементація досвіду інших країн щодо створення мережі туристичних обсерваторій ЮНВТО.

Література

1. Божко Л. Д. Проблеми розвитку сталого туризму в Україні в умовах глобалізації / Л. Д. Божко // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. – 2014. – № 2. – С. 43-50.

2. Воробйова О. А. Екологічний туризм як чинник сталого розвитку природно-заповідних територій / О. А. Воробйова // Екологічні науки : науково-практичний журнал. – К. : ДЕА, 2012. – № 2. – С. 119-129.

3. Всемирный день туризма 2017 года посвящен силе устойчивого туризма в интересах развития. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://media.unwto.org/ru/press-release/2017-09-29/vsemirnyi-den-turizma-2017-goda-posvyashchen-sile-ustoichivogo-turizma-v-in>

4. Герасименко В. Г. Концепція сталого розвитку туризму: етапи становлення і сучасний зміст / В. Г. Герасименко // Зб. наук. праць “Туристична освіта в Україні: проблеми і перспективи”. – 2007. – Вип. 1. – С. 17-23.

5. Доклад Всемирной туристской организации по статистике туризма [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://unstats.un.org/unsd/statcom/48th-session/documents/2017-17-TourismStats-R.pdf>

6. Миронов Ю. Б., Тучковська І. І. Сталый розвиток туризму: сутність, завдання та принципи / Ю. Б. Миронов, І. І. Тучковська // Актуальні проблеми економіки і торгівлі в

сучасних умовах євроінтеграції: матеріали щорічної наукової конференції професорсько-викладацького складу та аспірантів Львівського торговельно-економічного університету ; відповід. за вип.: проф. Семак Б. Б. – Львів : ЛТЕУ, 2017. – С. 2018-2019.

7. Миронов Ю. Б. Сутність та чинники сталого розвитку туризму в регіоні / Ю. Б. Миронов // Вісник НЛТУУ. – 2013. – Вип. 23.11. – С.117-122.

8. Новицька С. Р. Екологічний туризм як пріоритетний напрям сталого розвитку туристичної сфери / С. Р. Новицька // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. – Серія: Географія. – 2013. – № 2. – С. 164-169.

9. Олійник Я. Б. та ін. Стратегія сталого розвитку туризму в Україні: географічний підхід / [Я. Б. Олійник, П. Г. Шищенко, О. О. Любичева та ін.]. // Географія в інформаційному суспільстві : Зб. наук. праць. – К. : Обрії, 2008. – Т. 1. – С.191-199.

10. Преобразование нашего мира: Повестка дня в области устойчивого развития на период до 2030 года / Резолюция, принятая Генеральной Ассамблеей ООН 25 сентября 2015 года. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=A/RES/70/1>

11. Рабочее резюме документа для обсуждения устойчивого туризма в интересах развития. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.tourism4development2017.org/wp-content/uploads/2017/05/12522_iy2017-discussion-paper_executive-summary_ru.pdf

12. Свірідова Н. Д. Концепція сталого розвитку туризму в сучасних умовах / Н. Д. Свірідова // Культура народів Причорномор'я. – 2009. – №176. – С. 166-168.

13. Смаль В. В., Смаль І. В. Туризм і сталий розвиток / В. В. Смаль, І. В. Смаль // Вісник ЛНУ. – Серія: Географічна. – 2005. – Вип. 32. – С. 163-173.

14. Смирнов І. Г. Логістика туризму : навч. посіб. – К. : Знання, 2009. – 444 с.

15. Ткаченко Т. І. Сталый розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу : [монографія] ; (вид. 2-ге, перероб. та доп.) / Т. І. Ткаченко. – К. : Видавництво КНТЕУ, 2009. – 463 с.

16. Уварова Г. Ш. Сталый розвиток туризму в контексті рекреаційно-туристичного природокористування / Г. Ш. Уварова // Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. – Серія: економіка, право, політологія, туризм. – 2010. – Том 1. – № 1. – С. 217-221.

17. ЮНВТО объявляет победителей и финалистов конкурса на соискание наград [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://media.unwto.org/ru/press-release/2017-12-01/yunvto-obyavlyayet-pobeditelei-i-finalistov-konkursa-na-soiskanie-nagrad-yun>

18. Definition: Sustainable Development of Tourism / World Tourism Organization [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sdt.unwto.org/content/about-us-5>

19. First European Sustainable Tourism Observatory under UNWTO auspices opens in Greece [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://media.unwto.org/press-release/2013-02-20/first-european-sustainable-tourism-observatory-under-unwto-auspices-opens-g>

20. The UNWTO International Network of Sustainable Tourism Observatories (INSTO) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://insto.unwto.org/about/>

21. University of South Florida's Patel College of Global Sustainability, the newest member of the UNWTO International Network of Sustainable Tourism Observatories [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://media.unwto.org/press-release/2016-12-09/university-south-florida-s-patel-college-global-sustainability-newest-membe>

22. UNWTO opens two new Sustainable Tourism Observatories in China [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://media.unwto.org/press-release/2012-10-17/unwto-opens-two-new-sustainable-tourism-observatories-china>